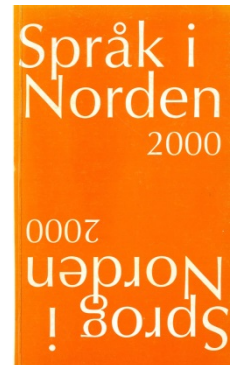

Sprog i Norden

Titel: Finnarna och svenska språket i det nordiska samarbetet
Forfatter: Aino Piehl
Kilde: Sprog i Norden, 2000, s. 24-33
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språkråd

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Finnarna och svenska språket i det nordiska samarbetet

Aino Piehl

Översättning: *Monica Äikäs*

Under de senaste åren har flera företagsfusioner genomförts i Norden. Det är intressant att notera hur språkfrågan blir löst inom de nya företagen. Finsk-svenska Merita-Nordbanken håller just nu på att fusioneras med danska Unidanmark, och den nya bankens koncernspråk blir engelska i stället för svenska. Beslutet torde framför allt bero på att den nya storbanken kommer att verka på den internationella marknaden, men det kan också ses som ett uttryck för de svårigheter som finsktalande möter i det nordiska samarbetet. Med svenskarna klarar man sig på svenska, men om finnar och danskar skall förstå varandra är det lättare att ta till engelskan. En annan aspekt på finnarnas språkproblem kom fram vid fusionen mellan två stora skogsbolag. När svenska Stora och finska Enso förenades valdes nämligen också engelskan till koncernspråk. Även i detta fall berodde valet av språk på internationaliseringen, men det innebär dessutom att parterna i den nya koncernen blev jämbördiga i språkligt avseende: ingendera behöver hamna i underläge genom att tvingas tala ett främmande språk där andra kan använda sitt modersmål.

Det har talats mycket om hur finnarnas språkkunskaper inverkar på deras deltagande i det nordiska samarbetet. Ännu finns det dock inga uppgifter om på vilket språk de finnar som arbetar vid statliga ämbetsverk, organisationer eller företag verkligen sköter kontakterna med de nordiska länderna. Nordens institut i Finland, Nifin, håller för närvarande på och gör en enkätundersökning om saken. I väntan på resultatet av den skall jag granska de uppgifter som finns i undersökningar om finnarnas kunskaper i främmande språk och om deras attityder

till svenska språket, det nordiska samarbetet och finlandssvenskarna.

Nordbor utan ett skandinaviskt språk

Finnarna anser det viktigt att Finland deltar i det nordiska samarbetet. Nya undersökningar visar att EU inte enligt finnarnas åsikt har trängt undan de nordiska länderna som samarbetspartner, fastän sådana antaganden har framförts i den offentliga debatten. (De följande uppgifterna härstammar från enkäter som gjorts av Nifin i december 1998 och Svenska Finlands Folkting två år tidigare bland ungefär ettusen finnar i åldern 15–74 år.) Nästan alla ansåg att samarbetet med de nordiska länderna var viktigt, till och med en aning viktigare än samarbetet med EU-länderna. Framför allt tänkte man på den ekonomiska nyttan för Finlands del, för det ansågs vara viktigast med samarbete i fråga om ekonomiska angelägenheter och EU-frågor, medan samarbetet inte ansågs lika viktigt när det gällde kultur och vetenskap.

Också på känsloplanet är den nordiska identiteten viktig för finnarna, viktigare än den europeiska. Fyra av fem känner sig som nordbor, medan två av tre känner sig som européer. Det europeiska betyder mer för de unga än för de äldre, men detta försvagar inte deras nordiska identitet, som är lika stark som de övriga finnarnas. Den nordiska identiteten kommer kanske också fram i bedömningen av grannförhållandena: för finnarna känns Sverige närmare än Estland, trots släktskapen mellan det finska och det estniska språket.

Även om den nordiska identiteten och samarbetet med de nordiska länderna har en stark ställning, är inställningen till att använda och lära sig svenska språket inte lika positiv. Majoriteten (61 %) av finnarna tror inte att de skulle ha någon nytta av att tala svenska med andra nordbor. Viktigare anses då goda kunskaper i engelska. Tre av fyra anser att det är synnerligen viktigt att kunna engelska, men bara var fjärde tycker att det är mycket viktigt att kunna svenska. Över hälften av finnarna tror

att kunskaper i svenska kommer att få allt mindre betydelse i framtiden. Att finnarna kan svenska är naturligtvis viktigt framför allt med tanke på Finlands tvåspråkighet, och varannan finne anser trots allt att det behövs mer kunskaper i svenska i Finland. Detta anses dock inte förutsätta att hela befolkningen skall lära sig svenska, för endast hälften av finnarna tycker att svenskan även i fortsättningen borde vara obligatorisk i grundskolan. De som mest motsätter sig obligatoriska svenskstudier är personer med akademisk examen.

Svenskan överkörd av engelskan under det förra årtiondet

I Finland har det flitigt undersökts vilka språkkunskaper som behövs inom företag och i statsförvaltningen (se Sartoneva s. 24–27). Engelskans betydelse har ständigt ökat, men svenskan har helt klart fortsatt att vara det näst viktigaste språket också på 1990-talet. Det skedde stora förändringar inom företagsvärlden just under det förra årtiondet, då många företag inledde verksamhet också utomlands, etablerade dotterbolag där och gick samman med utländska företag. För många var det då något annat språk än finska som blev koncernspråk eller arbets-språk. Oftast var det engelskan.

Också inom förvaltningen blev svenskan överkörd av engelskan. Att Finland blev medlem av EU innebar stora förändringar i användningen av främmande språk inom förvaltningen. Efter inträdet började ministerierna och många verk som lydde under dem att själva sköta EU-ärenden inom sitt förvaltningsområde. Detta innebar mycket arbete och förstärkte engelskans ställning som det viktigaste främmande språket. Innan Finland blev EU-medlem var kunskaper i svenska viktiga inom förvaltningen, eftersom de nordiska länderna var våra viktigaste samarbetspartner. Relationerna till länder utanför Norden sköttes av utrikesministeriet. Trots allt ansåg emellertid också de stats-tjänstemän som förberedde sig för Finlands EU-ordförandeskap att svenskan var det näst viktigaste språket efter engelskan.

Förändringarna har lett till att det ställs nya krav på människors språkkunskaper. Inom företagen vill man ytterligare förbättra personalens kunskaper i engelska och öka kunskaperna i tyska, medan man inom statsförvaltningen vill förbättra kunskaperna i engelska och öka kunskaperna i franska. Behovet av utbildning i svenska kommer i skymundan, fastän man inom vissa företag anser att särskilt unga arbetstagares kunskaper i svenska inte räcker till i arbetslivet. Å andra sidan anser några företag att behovet av svenska kommer att minska.

Engelska kan man bäst, men svenskan är god två

Finnarnas kunskaper i främmande språk överensstämmer med de ovannämnda behoven och attityderna. Själva anser finnarna att de kan engelska bäst, därefter – dock klart sämre – svenska, och andra språk mycket sämre än dessa två. Vuxna finnar språkkunskaper undersöktes 1995, då 4 107 personer i åldern 18–64 år intervjuades (Sartoneva s. 12).

Två tredjedelar av finnarna sade att de kunde engelska och hälften att de kunde svenska. På tredje plats kom tyskan, som endast 29 % av de intervjuade sade sig kunna. Den största andelen både engelsk- och svensk-kunniga fanns bland de yngsta (18–24 år), medan den största andelen tysk-kunniga fanns bland de äldsta (55–64 år). Personer i alla åldrar kunde dock engelska oftare än svenska. De intervjuade fick själva bedöma sina språkkunskaper på en skala 1–5. Alla åldersgrupper utom den äldsta (55–64 år) ansåg att de kunde engelska bättre än svenska. De äldsta ansåg däremot att de kunde engelska och svenska ungefär lika bra. Också Folktingets enkät år 1996 visar att finnarna inte anser sig kunna svenska bra, för över 60 % av de tillfrågade gav sig själva ett av de tre sämsta betygen på skolans sju delade betygsskala för muntlig och skriftlig färdighet i svenska.

Enligt den ovannämnda undersökningen om vuxna finnar språkkunskaper (1995) är det de högst utbildade som förhåller sig mest kritiska till sina egna kunskaper i svenska. Personer med grundskola bakom sig ansåg sig kunna svenska lika bra som

engelska, medan de som gått gymnasiet eller avlagt högskoleexamen tyckte att de kunde svenska sämre än engelska. Av dem som avlagt högskoleexamen ansåg 33 % att de klarade sig på engelska på högsta nivå, medan endast 12 % tyckte att deras svenska var lika bra.

Det är alltså just de personer som med största sannolikhet deltar i samarbete utomlands som anser att deras svenska är svagare än deras engelska. När till exempel de tjänstemän vid ministerierna som förberedde sig för Finlands EU-ordförandeskap fick bedöma sina språkkunskaper år 1998 gav de sig själva i genomsnitt betyget 6,5 i engelska och 5,5 i svenska. Betygsskalan var då den nodelade skala som används vid allmänna språkexamina, där 1 är det lägsta och 9 det högsta betyget. Också i denna grupp bedömde de yngsta sina egna kunskaper i svenska som sämre än de äldsta. Den yngsta åldersgruppen gav sig själv betyget 4,5 i svenska (Sajavaara s. 14).

Det känns svårare att tala svenska än engelska

Trots allt har det aldrig funnits så många finnar som kunnat svenska så bra som nu. Men nyttan av svenskkunskaperna är inte så stor som den kunde vara, eftersom det upplevs som betydligt svårare att tala svenska än att tala engelska. Detta framgår inte bara av de tillfrågade personernas egen bedömning, utan också till exempel av den ovan refererade undersökningen om vuxna finnar språkkunskaper (1995). Deltagarna i den tillfrågades om vilka språkfärdigheter de ansåg sig behöva mest övning i. Bland svarsalternativen fanns inte förmågan att förstå talat språk, men väl förmågan att tala, skriva och läsa.

Övning i att tala ansåg sig alla åldersgrupper behöva mest i alla språk, men när det gällde engelska ansåg sig dock den yngsta gruppen (18–34 år) behöva avsevärt mindre övning än när det gällde andra språk. I svenska ansåg sig däremot de unga behöva lika mycket muntlig övning som de äldre. Alla åldersgrupper tyckte i alla fall att det var något lättare att tala engelska än andra språk. Man behövde lika mycket muntlig övning

i svenska som i tyska och endast litet mindre än i franska. Där-
emot ansåg sig de tillfrågade behöva mindre skriftlig övning i
svenska än i engelska.

Också tjänstemännen vid ministerierna fann det svårt att an-
vända det främmande språk som behövdes näst mest, annat än
för textläsning. Detta språk är för de flesta svenska. Att hålla
föredrag, komma med inlägg, tala i telefon och till och med att
sända e-post verkar vara avsevärt svårare på det främmande
språk som används näst mest än på det främmande språk som
används mest (Sajavaara s. 10).

Det gäller alltså att komma över en tröskel innan man kan
använda svenska. Det är inte många finnar som någonsin be-
höver den svenska som de lärt sig i skolan, och de möjligheter
att använda svenska som verkligen finns utnyttjas ganska sällan.
Enligt Folktingets enkät år 1996 har hälften av de finskspråkiga
svenskspråkiga släktingar, vänner, arbetskamrater eller affärs-
bekanta, men inte ens var femte talar svenska på sin fritid. Med
kunder och affärsbekanta talar i alla fall nästan var tredje finsk-
språkig svenska. Å andra sidan visar en enkät som Folktinget
publicerade våren 2000 att inte heller finlandssvenskarna i
huvudstadsregionen är särskilt ivriga att pröva om personer i
serviceyrken eller ens myndigheter talar svenska. Svenska TV-
program utan text är det av allt att döma få finskspråkiga som
tittar på.

Att tala ett språk som inte är ens modersmål

Det finns också ett annat problem när det gäller att tala svenska
i Norden. Engelska talar man ofta med andra som inte heller
har språket som modersmål eller i ett sällskap där det också
finns andra som har språket som främmande språk. I det nor-
diska samarbetet däremot talar största delen av den finsk-
språkiges samtalspartner sitt eget modersmål. Detta innebär att
de finskspråkiga – och alla andra som inte är svenskar, norrmän
eller danskar – har ett annat utgångsläge i diskussioner och på
möten än de som har mötesspråket som modersmål.

Skilnaderna i utgångsläge mellan talare som använder sitt modersmål och talare som använder ett främmande språk i en diskussion granskades av Harald Weydt vid konferensen Institutional Status and Use of National Languages in Europe, som arrangerades av Nederländse Taalunie i Bryssel 24–26.3.1999. En person som talar ett främmande språk får mer sällan ordet och talar mindre än en som använder sitt modersmål. Han kan inte komma med sina inlägg på ett naturligt sätt, i ett lämpligt ögonblick, utan de andra tycker ofta att han gör tvära inlägg. Han har svårt att anknyta det han har att säga till den föregående diskussionen, och han lägger fram mindre bakgrundsinformation. Han kan inte heller komma med motargument lika snabbt som en som talar sitt modersmål. Han är inte lika bra på övertalning och använder sig mindre av mimik, gester och annan ickeverbal kommunikation. Allt detta leder till att han inte anses lika övertygande.

Ingen vill ha en sådan roll i en diskussion eller vid ett möte. Ändå är det många som deltagit i nordiska möten som känner igen den. Det är dessutom svårare att acceptera en roll som tyst åhörare då man vet att det faktiskt existerar ett annat gemensamt språk, som man till yttermera visso själv tycker sig kunna bättre.

Weydt behandlade särskilt språkproblemen inom Europeiska unionen. Han föreslog en radikal lösning: ingen skulle få använda sitt eget modersmål. Då skulle alla vara jämställda. Den lösningen är inte till hjälp i det nordiska samarbetet, och knappast vill man pröva på den inom EU heller.

Samarbete – om vi så får ta engelskan till hjälp

Svårast är samarbetet för dem som endast deltar sporadiskt. Samarbetet inom förvaltning och organisationer torde inte medföra stora problem för deltagarna. På den högsta nivån, till exempel vid Nordiska rådets möten, har ministrarna och riksdagsmännen tillgång till tolkning. De behöver inte kämpa för att förstå eller tala, även om många av dem faktiskt kan tala

svenska. Vid vanliga tjänstemannamöten förekommer inte tolkning, men de som deltar vänjer sig så småningom vid att tala svenska och att förstå norska och danska eller skaffar sig tillräckliga kunskaper genom språkstudier. Detsamma gäller dem som deltar i det reguljära samarbetet mellan organisationerna. Vid ministerierna sköts samarbetet i allmänhet av den som lämpar sig bäst för det på basis av sina arbetsuppgifter. Kunskaper i svenska är åtminstone inte det viktigaste urvalskriteriet. (Helander s. 135–136)

Också andra än de som deltar på tjänstens vägnar har någon gång en chans att delta i en nordisk konferens eller ett mindre möte där man kan träffa kolleger eller folk med samma intressen. Man kan ha mycket nytta och nöje av att utbyta erfarenheter, och dessutom kan man få nya kontakter som leder till mer samarbete. Men de finnar som sällan deltar i sådant samarbete är av naturliga skäl mindre vana vid att höra danska och norska – ja, också rikssvenskan kan bereda svårigheter. Det är inte heller lätt att plötsligt börja tala svenska utgående från det man minns av skolsvenskan.

Vid möten inom vetenskaps- eller yrkesbranscher förekommer ofta ingen tolkning: tolkningen är dyr och anses ofta inte nödvändig i nordiska sammanhang. För en finskspråkig kan situationen vara tämligen frustrerande: man förstår bara en bråkdel av föredragen och diskussionerna och hinner själv inte öppna munnen ens när man verkligen lyckats hänga med. "Aldrig mer tänker jag delta i ett nordiskt möte! Åtminstone danskarna borde tvingas att tala svenska!" utbrast en bekant ingenjör som hade åkt till sitt första nordiska möte med stora förväntningar.

Ju större ett möte är, desto allvarligare bör arrangörerna överväga att ordna med tolkning. Om tolkning inte kommer i fråga kan arrangörerna ge talare och andra deltagare tips om hur de kan hjälpa åhörarna (och inte endast dem som talar ett annat språk) att få ut så mycket som möjligt av ett föredrag eller ett inlägg i en diskussion. En talare hjälper sina åhörare genom att tala lugnt, artikulera tydligt och upprepa viktiga saker.

Detta gäller också vid diskussionen efter ett föredrag. Allt skriftligt material är till nytta: det är bra att använda stordior eller att dela ut dispositionen för föredraget, exemplen eller till och med hela föredraget till åhörarna.

De ovanstående råden hjälper en finskspråkig att följa diskussionen men inte att delta i den. Det känns pinsamt att inte kunna erinra sig centrala ord mitt under ett inlägg i en diskussion. I värsta fall låter deltagaren bli att komma med sitt inlägg bara för att undvika en pinsam situation, och så kan de andra gå miste om viktiga tankar i ämnet. En bättre lösning är då att ta till engelskan, och detta är säkert vad som ofta sker. Med stöd av engelskan kan de andra hjälpa den finskspråkige att hitta de rätta orden på svenska, norska eller danska. Om det inte räcker med det rätta ordet kan hela tanken framföras på engelska. Detta innebär ingalunda att de andra måste byta språk, utan de kan fortsätta att tala sitt eget språk. Det här är något som det kan vara skäl att uttryckligen komma överens om, för ett språkbyte sker ofta helt instinktivt.

Vi idkar ju inte nordiskt samarbete bara för att få tala nordiska språk.

Källor

Tryckta källor:

Helander, Mika: *De finländska ministeriernas internationella kontakter.*

Språkgrupp och mobilitet. MOB.NO.24, 1992. Vasa 1993.

Sajavaara, Anu: *EU-puheenjohtajuusvalmennukseen sisältyvän kielikoulutuksen arviointihanke.* Väliraportti 31.12.1998 puheenjohtajuusvalmennuksen kielikoulutuksesta. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Sartoneva, Pirkko (toim.) *Vieraiden kielten osaaminen Suomessa – aikuisten kielitaidon arviointi.* Arviointi 6/98. Opetushallitus, Helsinki 1998.

Vårt land, vårt språk – kahden kielen kansa. En attitydundersökning om det svenska i Finland – suomalaisia asenteita ruotsin kieleen Suomessa. Finlandssvensk rapport nr 35. Finlands svenska folkting. Helsingfors 1997.

Otryckta källor:

Nordiskt samarbete, enkätundersökning utförd av Taloustutkimus Oy år 1998
på uppdrag av Nordens institut i Finland (Nifin)